

A MAJOROK HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSAI BÁBOLNA ÉS MEZŐHEGYES PÉLDÁJÁN

MIKLE GYÖRGY

THE SHIFT OF THE MANORS CONDITIONS: THE EXAMPLE OF BÁBOLNA AND
MEZŐHEGYES

In my essay I examine the historical development of two settlements with a common origin, but located in different parts of Hungary. I investigate primarily the manors located in the peripheries of the townships. The manors spread throughout Hungary in the second half of the 19th century, and they had a special function, societies and morphology. They were built and ran by the large estate owners, whose aim was to make high profit by intensive agriculture: both animal husbandry and cultivation. The social class of agricultural workers ("cselédség") was the labour force of the estates until the second half of the 20th century.

Bábolna and Mezőhegyes were established in the second half of the 18th century as military studs. After 1875, beside the raise and training of horses, they also had to be the places of high-standard agriculture, hence they also built manors. Since their owner was the state itself, they provided slightly different conditions for their workers, compared to the others, working for private estates. The estates were more closed, the workers had some kind of "pension" when they become old, they worked for fix wage for example. At the first decades of the 20th century Mezőhegyes had a population at about 8400, while Bábolna had at about 1500 inhabitants.

In 1945 the half of the former estate in Mezőhegyes was affected in the land distribution, what caused a functional, social and morphological differentiation among the manors. Most of them were demolished, but the ones remained state-owned kept former features. In the beginning of the 1960's the Bábolna-estate started a reform, namely the intensification ("industrialization") of cultivation. The model became exemplary that time, and Bábolna became the richest of the state farms. Because of the state farms, most of the manors provided workplace, social services and a perspective to live to the inhabitants.

After the privatization, these features changed: most of the workers became unemployed, the shops closed, the local bus service stopped. Nowadays both towns have manors with high proportion of the poor and elderly people. The case of Bábolna and Mezőhegyes is a special one compared to the shift of the manors elsewhere: generally the manors lost they economical function after the land distribution in 1945, while in Bábolna and Mezőhegyes it totally happened only at the end of the 1990's.

BEVEZETÉS

Az egykori uradalmi települések, a majorok vagy puszták a tágabb közvélemény által kevésbé ismertek, habár még ma is létező településforma az ország jelentős részén. A 19. század második felétől intenzívebbé váló mezőgazdasági termelés szervezését a nagybirtokosok az egyes birtoktestek igazgatási és termelési központjainak létrehozásával oldották meg. Ennek eredményeként az ország nagybirtokok által uralt területein jelentős majorvilág jött létre. A majorokban helyezkedtek el a legfontosabb gazdasági és adminisztratív épületek, valamint az uradalmi cselédek lakásai.

Bábolna és Mezőhegyes közös történeti háttérrel bír, a korábbi funkciók ellátására mindkét település határában létesültek majorok. A kezdetben csak katonai lótenyésztéssel foglalkozó ménesbirtokok a 19. század második felétől mintaszerű mezőgazdasági termelésre lettek berendezve. A második világháború utáni földosztás, a nagyüzemi mezőgazdaság kiépítése, a rendszerváltás utáni privatizáció hatásának értékelése és a

települések helyzetében bekövetkező változások vizsgálata képezi jelen tanulmány tárgyát. Ennek keretében a majorok 18. századi kiépülésétől az ezredforduló után kialakuló állapotokig követem nyomon a két település és majorjaik fejlődését. A legfontosabb vizsgálati szempont, hogy az egyes történeti időszakok, politikai rendszerek alatt miképpen változott a települések funkciója, társadalma, mennyiben maradt fenn a korábban a majorokra jellemző hagyományos épületállomány. A majorok közötti különbségeket és a két település eltérő fejlődését egyaránt figyelemmel kísérem. A hazai általános folyamatoktól való eltérésre és ezek okaira szintén kitérek.

1. MÓDSZEREK

A kutatás alapját jelentette és elsősorban a történeti vizsgálat szempontjából volt fontos a vonatkozó szakirodalom elemzése. A majorokkal foglalkozó településföldrajzi irodalomból kiemelhető Mendöl Tibor „*Általános településföldrajz*”, illetve Erdei Ferenc „*Magyar falu*” című munkája (MENDÖL 1963, ERDEI 1940). A témában frissebb kutatásokat végző Bajmócy Péter, Balogh András, Pócsi Gabriella, Józsa Klára által publikált tanulmányok ugyancsak fontosak voltak a vizsgált településtípus elméleti értékelésekor (BAJMÓCY - BALOGH 2011, 2012. BAJMÓCY – PÓCSI – JÓZSA 2008). A tágabb történeti földrajzi kontextus megértéséhez is segítséget nyújtottak Beluszky Pál írásai (BELUSZKY 1999, 2005, 2008). A társadalmi folyamatok, viszonyok értelmezését a társadalomtörténeti munkákra, szociográfiákra építve végeztem el (Gunst 1998, Gyáni – Kövér 2004). A magyar agrártársadalommal foglalkozó szociográfiák közül alpműként említhető Illyés Gyula „*A puszták népe*” című írása, amely a második világháború előtti puszták társadalmi viszonyait testközelből mutatja be, valamint Féja Géza „*Viharsarok: az Alsó-Tiszavidék földje és népe című szociográfiája*”, amely Mezőhegyes helytörténeti értékelése szempontjából is fontos volt (ILLYÉS 1936, FÉJA 1938). A kifejezetten helytörténeti munkák közül Szakács Ferenc „*Bábolna újjászületése: Bábolna 50 évének változásairól*”, Balanyi Miklós Mezőhegyes majori iskoláiról szóló könyve emelendő ki (SZAKÁCS 2010, BALANYI 1996). A vizsgált településekkel foglalkozó társadalomtudományi munkák közül Lengyel Zsuzsa által szerkesztett Bábolnáról szóló, illetve Vági Gábor mezőhegyesi tanulmányaiból összeállított kötetek voltak a legalapvetőbbek (LENGYEL 1988, VÁGI 1994). Végül nagy segítséget adott a kutatáshoz Schlett András, a Bábolnán végrehajtott gazdaságszervezési reformról szóló PhD értekezése is (SCHLETT 2004).

A folyamatok értékelését adatelemzéssel, elsősorban népszámlálási adatok vizsgálatával vittem véghez. A külterületi lakott helyekre vonatkozó adatsorok hiányossága és az egységes adatfelvételi szempontok hiánya azonban nagyban megnehezíti az ilyen jellegű elemzést. Az említett szempontokat is figyelembe véve végül az 1930-as, az 1960-as, az 1970-es, az 1980-as, illetve az 1990-es népszámlálásokat, valamint a 2003-as és a 2011-es Magyarország Helységnévtára adatbázisát használtam fel.

A jelenlegi állapotok felmérése érdekében fontosnak tartottam, hogy testközelből ismerjem meg a helyi viszonyokat és a majori embereket, ezért terepbejárást és interjú adatfelvételt végeztem. Bábolnán és Mezőhegyesen is 7-7 interjút készítettem, amelyekben időnként többen is megszólaltak, így Bábolnáról 9, Mezőhegyesről pedig 11 helyi lakos jutott szóhoz. Az interjúk során a legfontosabb szempont volt annak megértése, hogy miként látják helyzetüket, különösen a közelmúlt és napjaink

tendenciáinak tükrében a helyiek, kik élnek ma a majorokban, és ezeknek a jellemzőknek vannak-e területi különbségei.

2. A KÖZÖS MÚLT

Az alföldi Mezőhegyes, illetve a dunántúli Bábolna területe egészen a XVIII. századig a környező falvakhoz tartozott, elhagyott „pusztaként” voltak számon tartva. Mezőhegyesen 1784-ben, Bábolnán 1789-ben hozták létre, és az ezt követő években építették ki a birodalom katonai loállományának tenyésztésére és kiképzésére létesült ménesintézeteket. A kiegyezés után a birtokok a magyar állam kezébe kerültek, a jogi váltást pedig rövidesen gazdasági reform is követte: 1875-ben a birtokok új feladataként állapították meg a mintaszerű mezőgazdasági termelés megvalósítását, illetve a mezőgazdasági innovációk terjesztését (VÁGI 1994). Ennek érdekében az akkori nagybirtokos gazdálkodási rendszert adaptálták, amelynek alapjai a majorok és a bennük élő mezőgazdasági bérmunkások, a cselédek voltak.

A majorok zöme a magán-, illetve egyházi birtokok egy-egy birtoktestén képezett termelési és igazgatási központot. Az állami földeken való megjelenésükkel kapcsolatban érdemes megvizsgálni, hogy mennyire tért el az itt kialakult majorvilág az ország nagy részén elterjedtől. A legszembevetőbb az a tény, hogy a falvak határában szétszórt, egyazon uradalomhoz tartozó, de egymástól akár több tíz kilométeres távolságban lévő majorokkal ellentétben Bábolnán és Mezőhegyesen egyetlen, egy tagban lévő birtoktesten belül helyezkedtek el a szóban forgó települések. A mezőhegyesi birtok 30000, a bábolnai birtok 7000 kataszteri holdas egy tagban lévő területe már önmagában egy olyan jellemző, amely megkülönbözteti az állami birtokokat a majorokat építő birtokok többségétől. Ez a formális különbség abból a szempontból nyer nagyobb jelentőséget, ha a birtokok többi településtől való elkülönülését vizsgáljuk. A majorokra általában jellemző volt, hogy működésük a környező településektől független volt, azoktól elszigetelten működtek, a cselédek csak nagyritkán mutatkoztak a majoron kívül (ILLYÉS 1936). Emiatt egyébként Beluszky Pál (2008) a majorokat önálló településként írja le, mivel a benne lakók „mindennapi mozgásterét” nem lépte át a majorok határát. Az állami birtokok esetében ez még fokozottabban jelentkezett, az elkülönülés a legteljesebb mértékű Mezőhegyesen volt. A ménesbirtok ugyanis önálló közigazgatási egységet képezett, így tehát a gyakorlati elszigetelődés mellett jogi önállóságról is beszélhetünk. A birtok határa konkrét fizikai akadályt is jelentett, ugyanis egészen az 1945-ös földosztásig drótkerítés vette körbe (TÓTH 1986).

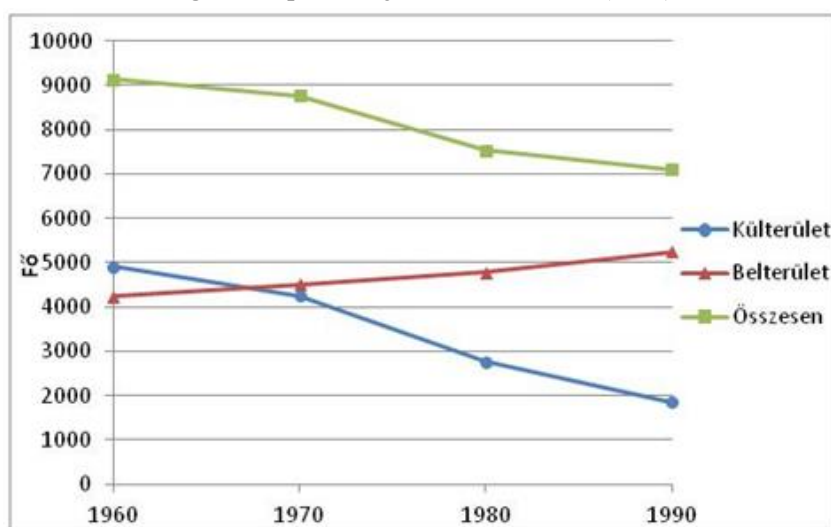
A birtokok társadalma is eltért a többi nagybirtokétól. Ez egyrészt magában a jelenlévő társadalmi csoportok összetételében, másrészt a cselédek helyzetében jelentkezett. Az 1875-ös reformig a birtok személyzetét zömmel katonák alkották, akik ezt követően a központi majorban voltak jelen. A cselédek helyzetéről elmondható, hogy több szempontból is különbözött a hazai általános jellemzőktől. A *Magyar Királyi Állami ménesbirtokok* (1933) című ismertető szerint „Az elaggott gazdasági cselédek és cselédözegek, árvák gabonasegélyekben részesülnek.” (2. o.). Ekkoriban az uradalmakra nem volt jellemző az efféle szociálpolitikai intézmények jelenléte, amint arról a Bilkó István által írt, az akkori Esztergomi Érsekséghez tartozó Csém történetét bemutató könyv is tanúskodik. Bilkó több kérvényt is idéz, amely a rendszeres segélyezésre vonatkozik, a kimenetelüket illetően pedig megállapítja, hogy többnyire elutasították őket, vagy csupán egyszeri

juttatás formájában valósultak meg. A bérezés rendszere is némileg eltért az általános sémáktól (BILKÓ 2005). Sára Sándor 1985-ben megjelent, Bábólnáról szóló dokumentumfilmjében több egykori cseléd is megszólalt, akik a fix komenciót emelték ki pozitívumként. A fent idézett 1933-as ismertető arról is beszámol, hogy a birtokokon gyógyszerészet, kórház és sportpályák is működtek. Ez szintén nem volt a magánuradalmak jellemzője. Ugyanakkor Féja Géza elmarasztalja a mezőhegyesi birtokot az általa tapasztalt jelentős társadalmi különbségek miatt, vagyis a cselédek helyzete itt sem volt kimondottan jó (FÉJA 1938).

A birtokok egymáshoz képest elsősorban a méretükben különböztek, amelynek több következménye is volt. Mezőhegyes az 1930-as években négyszer nagyobb területtel, és közel hatszoros népességszámmal rendelkezett, mint a bábólnai birtok. Az 1930-as népszámlálás csupán gazdasági kerületek szintjén dokumentálta a népesség számát, az azonban leolvasható a térképekről, hogy a nagyobb népességű központok mellett az egyes kerületekben egyenletesen oszlott el a népesség (1.-2. ábra). Ez is mutatja, hogy megtervezett, központosítottan működő településhálózat jellemezte a birtokokat. A méretekből adódó különbségek közül kiemelhetjük a gazdálkodás összetettségét, hiszen Mezőhegyesen cukorgyár, kendergyár és több szeszgyár is működött, Bábólnán a termények feldolgozását csupán egy malom végezte. Szintén a mezőhegyesi birtok méretéből adódott a majori iskolák kiépítésének szüksége, az 1940-es években 14 majorban működött ilyen intézmény (BALANYI 1996). Bábólnán ugyanakkor egyetlen iskola működött a központi majorban (PUSZTAI 2000).

1. ábra: A Bábólnai Ménesbirtok gazdasági kerületeinek népességszáma (1930)

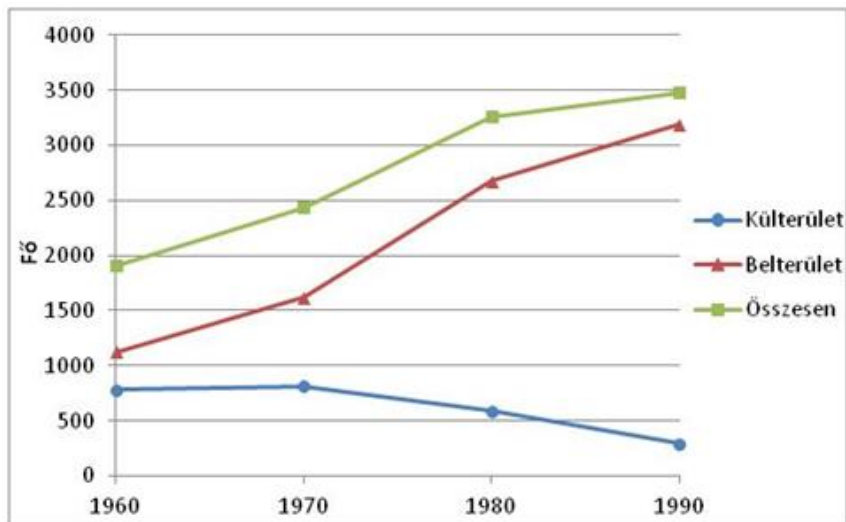
Figure 1: Population by districts in Bábolna (1930)

Forrás: 1930. évi Népszámlálás, KSH

2. ábra: A Mezőhegyesi Ménesbirtok gazdasági kerületeinek népességszáma (1930)

Figure 2: Population by districts in Mezőhegyes (1930)

Forrás: saját szerkesztés

3. A FÖLDOSZTÁS HATÁSAI

A második világháború után Magyarország a szovjet érdekszférába került, a hazai fejleményeket a fokozatosan erősödő szovjet befolyás határozta meg, és a változások egyre radikálisabb formákat öltöttek. A koalíciós időszakban ment vége a korábbi nagybirtokos struktúra lebontását célzó földosztás. A 600/1945. miniszterelnöki rendeletben foglaltak alapján a cselédek a földosztás kezdeményezettjei voltak, vagyis a korábban általuk csak művelt, de nem birtokolt föld tulajdonosává válhattak. Ez az ország nagy részén meg is történt, azonban a korábbi ménesbirtokok nem kerültek teljes felosztásra. Bábolnán a birtok szinte érintetlen maradt, mindössze 100 holdat osztottak ki 43 igénylő között, amely a birtok korábbi területének 1,4%-át jelentette (SCHLETT 2004, SZAKÁCS 2010). Mezőhegyesen ugyanakkor a ménes területének 53,7%-át, vagyis 16000 holdat osztottak szét (VÁGI 1994). Ezek jellemzően a birtok külső földterületeit érintette, nagyon nagy volt a szomszéd falvakból kikerülő újgazdák aránya. Mezőhegyes közigazgatásilag is „megcsonkult”, ugyanis a birtok északi területét a szomszédos Végegyházához csatolták.

A földosztás legfontosabb következménye Mezőhegyesen a majorok különböző irányú fejlődése volt. Az állami kézen maradt majorok zömmel megtartották eredeti épületállományukat, a dolgozók továbbra is az állam alkalmazottai voltak. A kiosztott földek közötti majorok azonban mind fizikai, mind társadalmi szempontból átalakultak. Az uradalmi épületek anyagát általában saját házuk építésére használták a frissen földhöz jutott parasztok. Ennek következtében a tipikus majori épületek és a sajátos, „rendezetlen” alaprajz helyett önálló portákon álló parasztházak létesültek, amelyek szabályos utcákat alkotnak. A morfológiai különbségen túl a társadalmi elkülönülés is megjelent, hiszen ezekben a majorokban önálló, majd később termelősövetkezeti

parasztek éltek. A majorok legnagyobb része teljesen eltűnt, helyükön gyakran épültek tanyák is. A majorfelszámolás mértékéről elmondható, hogy a második világháború előtti térképeken szereplő 42 majorból 22 tűnt el a '70-es évekre (VÁGI 1994).

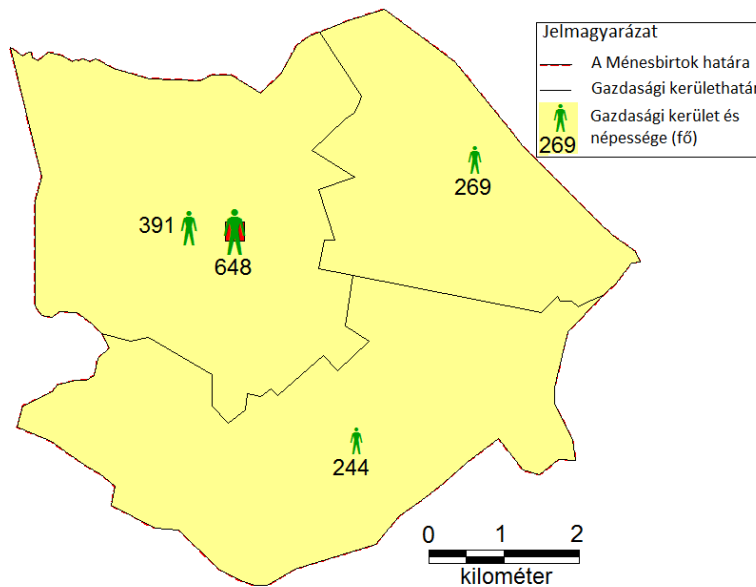
4. AZ ÁLLAMI GAZDASÁGOK MEGERŐSÖDÉSE

Az 1948-as politikai fordulat után a mezőgazdaság szovjet minták szerinti átalakítása indult meg. A magángazdálkodást igyekeztek felszámolni, így az állami és a termelőszövetkezeti gazdálkodást propagálták. Ugyanakkor jellemző volt, hogy az önálló gazdálkodásban járatlan és megfelelő eszközállománnyal nem rendelkező cselédek közül sokan ajánlották fel földjüket az államnak (MOLNÁR – SZABÓNÉ MEDGYESI 1987). Ennek következtében Mezőhegyesen a korábban kiosztott 16000 hold földből 10000 került vissza az állam kezébe 1952-re (VÁGI 1994).

A folyamatos földterület-gyarapodás mellett egy folyamatos tőkefelhalmozás is megindult az 1960-as évek elejétől. A Bábolnán igazgatói pozícióban kerülő Burgert Róbert nevéhez köthető az iparszerű termelési rendszerek bevezetése. Ennek lényege a nagy tőkeáfordítással, gépesített formában, nagy volumenben végzett specializált állattenyésztés és növénytermesztés. Az így kialakuló nagyüzemi gazdálkodás a '70-es évektől szervezeti koncentrációval is együtt járt, a kisebb gazdaságokat folyamatosan csatolták hozzá a legnagyobbakhoz, így úgynevezett kombinátok jöttek létre (SCHLETT 2004). A Bábolnai Kombinát ennek következtében lényegében túlnőtt magán a településen, amely közigazgatásilag 1958-ban önállósult.

3. ábra: Mezőhegyes népességszámának változása (1960–1990)

Figure 3: The population of Mezőhegyes (1960–1990)

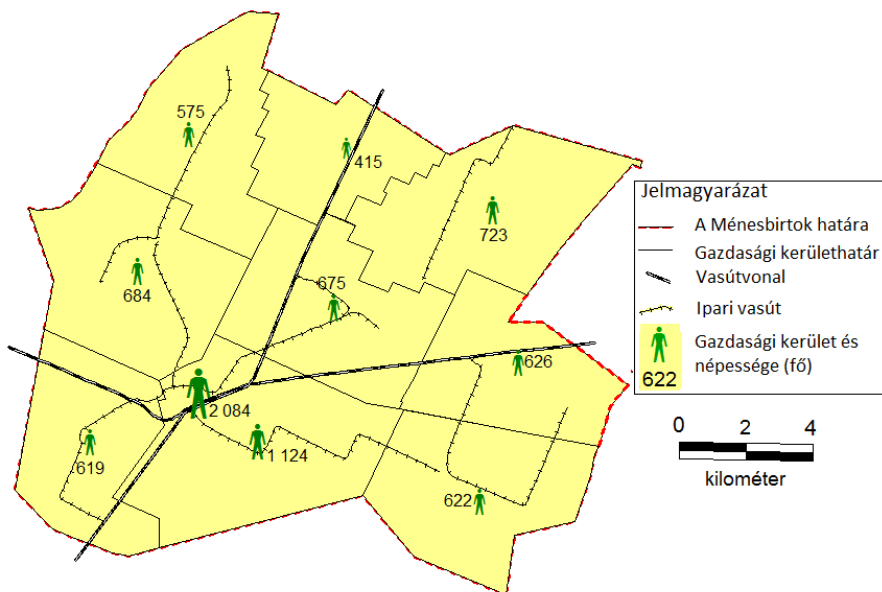
Forrás: 1960-1990. évi Népszámlálások, KSH

A tőkekoncentráció és az újfajta termelési rendszer következtében Bábólnán és Mezőhegyesen is átalakult a helyi társadalom és a települések fizikai megjelenése. Ugyan a központi majorokban lévő reprezentatív épületek zöme a mai napig fennmaradt, a valamikori cselédházak helyét panelházak lakótelepek és családi házas utcák vették át. A majorokban ugyancsak megjelentek újabb épületek, egyrészt ikerházak formájában, amelyek a korábbi cselédházakhoz képest nagyobb alapterülettel, és magasabb komfortfokozattal rendelkeztek, másrészt gazdasági épületek épültek, általában modern istállók, állattartó telepek, ahol a majoriak nagy része dolgozott. A majori boltok működése, autóbusszos elérhetőség biztosítása szintén javított a helyiek életfeltételein. Ugyanakkor 1975-ben Bábólnán tilalmat rendeltek el a majorokban való építkezésre (LENGYEL 1988), és Mezőhegyesen is inkább a központban történtek komolyabb lakásépítések (TÓTH 1986). A korábban működő majori iskolahálózat folyamatosan épült le az 1950-es évek végétől, a majorok számának csökkenése és a majori lakosság elköltözése miatt, az utolsó majori iskola 1987-ben zárt be (BALANYI 1996).

A két település népessége eltérő módon alakult: amíg Mezőhegyesen 2000 fővel csökkent, addig Bábólnán több mint 1500 fővel növekedett. A bábolnai modell komoly vonzerőnek bizonyult, az ország több pontjáról érkeztek agrárszakemberek és alkalmazotti munkakörbe jelentkezők. A külterületi lakosság száma mindkét településen csökkent, Mezőhegyesen 3000, Bábólnán 490 fővel, amely arányait tekintve szinte ugyanakkora mértékű (3.-4. ábra). Ugyanakkor még 1990-ben is jelentős számú népesség élt Mezőhegyesen külterületen (1859 fő, az össznépesség 26,2%-a), illetve Bábólnán sem nevezhető elhanyagolhatónak a majori lakosok száma és aránya (292 fő, az össznépesség 8,4%-a).

4. ábra: Bábolna népességszámának változása (1960–1990)

Figure 4: The population of Bábolna (1960–1990)

Forrás: 1960-1990. évi Népszámlálások, KSH

5. A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI FOLYAMATOK ÉS A MAI HELYZET

Az 1980-as évek végétől meginduló politikai átmenettel együtt járt a gazdaság piacositása, az állami tulajdon magánosítása. Ez a folyamat az egykori állami kombinátok esetében a mai napig folyamatban van, ugyanis a rendszerváltás után állami részvénytársaságok alakultak, amelyek egy-egy üzemágot vittek tovább, és ezek privatizációja történt meg, illetve zajlik ma is. Az állami tulajdon folyamatos felszámolódása Bábolnán és Mezőhegyesen a korábbi gazdasági tevékenységek megszűnéséhez, a korábbi intézményállomány felszámolódásához vezetett.

A terepbejárás során Bábolnán 6, Mezőhegyesen 5 különböző major lakójával készítettem interjút. Az önkormányzatok majorokhoz való viszonyára is kíváncsi voltam, ezért Bábolnán az önkormányzat jegyzőjével, illetve a településgazdával, Mezőhegyesen az egyik tanyagondnokkal beszéltem. A két város helyzete különbözőnek mondható, hiszen Bábolnán a kombinát megszűnését némileg ellensúlyozni tudták más vállalatok, Mezőhegyesen nem sikerült ilyen módon mérsékelni a negatív gazdasági folyamatokat. A két település gazdasági helyzete tehát eltér, a majorokban azonban nagyban hasonló állapotokat tapasztaltam, és az interjúkban megszólalók is hasonló problémákról beszéltek. A legfontosabb problémának a korábbi munkahelyek megszűnése mondható, amely miatt a majoriak nagy része munkanélküli, idő előtt nyugdíjazott, illetve alkalmi munkákból él. Szintén az állami szerepvállalás csökkenéséhez kötődik az intézmények bezárása, a boltok, kocsmák megszűnése általános jelenség, amely tovább rontja a majorban élők életkörülményeit. Az intézmények nehéz elérhetőségének ellensúlyozására azonban mindkét településen működik tanyagondnoki szolgálat, amely elsősorban az idősebbek szállítását végzi, Mezőhegyesen az iskoláskorúakat is szállítja hetente a központban található bentlakásos iskolába. A majori lakosság ellátásának színvonalát a különböző mozgó árusok is javítják, ez ugyancsak mindkét városra jellemző. A megszólalók legnagyobb része nyugdíjas volt, és elmondásuk szerint a fiatalok, családosok száma elenyésző. A majorokból általában elköltöznek, akik tudnak. Bábolnán azonban a településgazda a majori lakások telítettségéről számolt be, amely elsősorban a legnagyobb népességű Farkaskút majorban jellemző. Az oka az olcsó (200–300000 forintos) lakások, és a jobb megközelíthetőség (a közelben menetrendszerű autóbuszmegálló található). Az utóbbi tíz évben jelentek meg ugyanis a majorban olyan elszegényedő emberek és családok, akik korábbi belterületi lakásukat eladva és a majorba költözve próbáltak meg némi pénzhez jutni. Mezőhegyesen az elhagyott ingatlanokat ugyanakkor jellemzően hétvégi házas használatra vásárolják azokban a majorokban, ahol különálló portákon található lakóépületek vannak. A majorban élők zöme azonban korábban az állami gazdaság alkalmazottja volt és ragaszkodik a majori élethez, ugyanakkor elkeseríti az általuk tapasztalt leépülés.

A rendszerváltás óta eltelt időszak népszámlálási adataiból kitűnik, hogy mindkét településen továbbra is csökken a külterületi lakosság (*1. táblázat*). Mezőhegyesen egy major el is néptelenedett (Fűperegpuszta), egy másik pedig a kihalás szélére sodródott (Csatókamarápuszta). Bábolnán néhány majorban az utóbbi tíz évben nem változott a népességszám, ami alátámasztja a településgazda észrevételét a telítettséget illetően. Összességében a csökkenő népességszám a domináns, a helyszínen tapasztaltak alapján pedig a majorok többségének elnéptelenedése várható a jövőben (*5.-6. ábra*).

1. táblázat: Mezőhegyes és Bábolna népességszáma, 1990–2011 (fő)

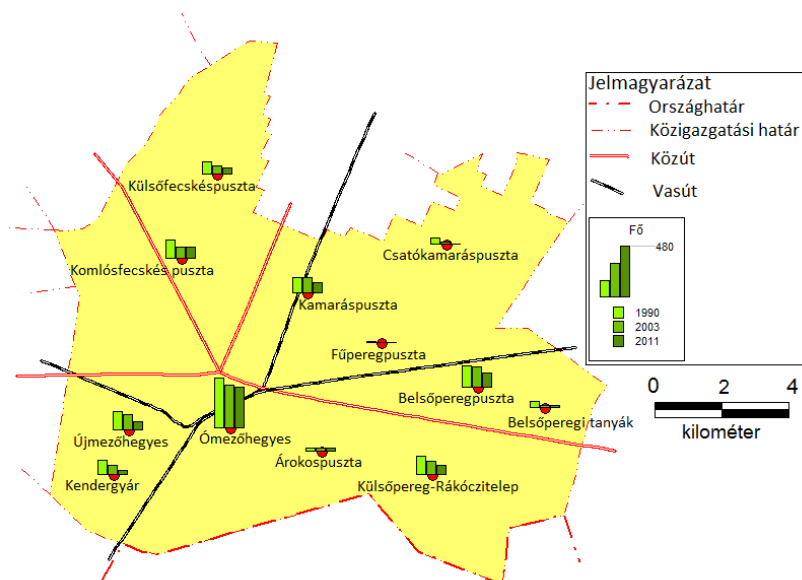
Table 1: The population of Mezőhegyes and Bábolna (1990–2011)

Megnevezés	1990	2001	2011
Mezőhegyes	7100	6399	5750
<i>Belterület</i>	5241	4927	4536
<i>Külterület</i>	1859	1472	1214
Bábolna	3481	3933	3808
<i>Belterület</i>	3189	3666	3575
<i>Külterület</i>	292	267	233

Forrás: 1990-2011. évi népszámlálások KSH

5. ábra: Mezőhegyes majorjainak népességszám-változása, 1990–2011 (fő)

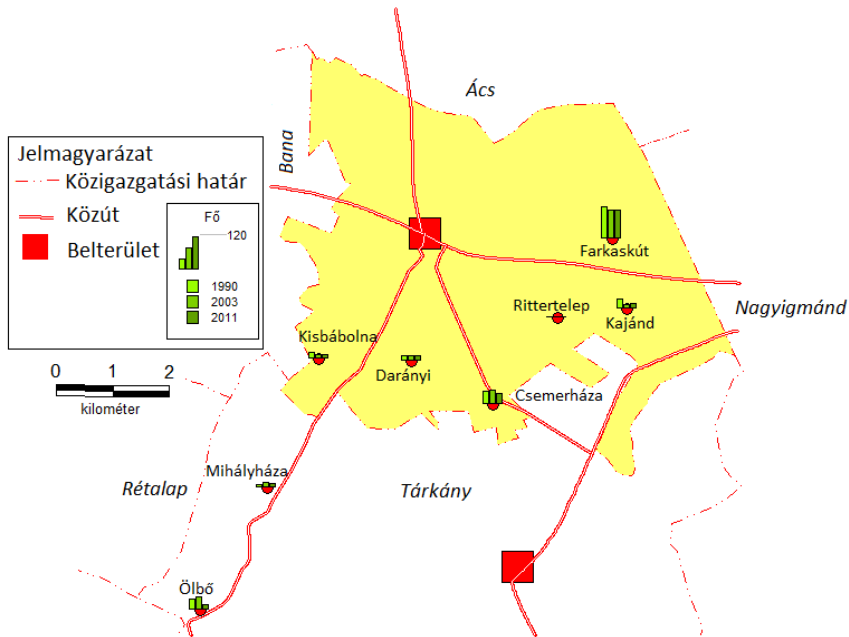
Figure 5: The population of the manors near Mezőhegyes (1990–2011)

Forrás: saját szerkesztés

6. ábra: Bábolna majorjainak népességszám-változása, 1990–2011 (fő)

Figure 6: The population of the manors near Bábolna (1990–2011)

Forrás: saját szerkesztés

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányomban két azonos múlttal rendelkező, ma városi jogállással rendelkező település történeti fejlődését és mai helyzetét mutattam be, elsősorban a külterületükön található lakott helyek, a majorok szempontjából. A kutatás legfontosabb tanulsága, hogy Bábolna és Mezőhegyes majorjainak fejlődése a hazai folyamatokkal összevetve különlegesnek mondható. Ennek oka, hogy a majorok nagy része a kiépülésüktől egészen a múlt évezred végéig állami kézben volt. Ez már kezdetben is az általánostól eltérő körülményeket teremtett, a második világháború után pedig a korábbihoz nagyban hasonló struktúrák maradtak fenn (alkalmazotti helyzet, biztos munkahelyek és intézményellátottság). Így amíg a hazai majorok többsége esetén az őket fenntartó uradalom megszűnése a második világháború utánra tehető, Bábolnán és Mezőhegyesen ez az állapot csak a rendszerváltás után jelentkezett.

A majorok jövőjét illetően elmondható, hogy a jelenlegi tendenciák folytatódása a népesség eltűnéséhez fog vezetni a legtöbb majorban. A népesség azokban a majorokban maradhat meg, ahol a szegényebb kiszoruló megjelennek. A majorok fennmaradásához, az épületállomány megújulásához vezethet ezen túl az olyan új szerepkörök megjelenése, mint a hétvégi házas funkció (elsősorban Mezőhegyes bizonyos majorjaiban), a turizmus (Bábolnán a lovasturizmus jellemző), illetve magasabb státuszú népesség is megjelenhet a nyugodt környezet, a természet közelsége miatt.

IRODALOM

- BAJMÓCY P. – PÓCSI G. – JÓZSA K.** (2008): A majorságok településföldrajzi fejlődése és jelenlegi differenciálódása Somogy megye példáján. In: IV. Magyar Földrajzi Konferencia, pp: 322–327.
- BAJMÓCY P. – BALOGH A.** (2012): Egykori majorok tipizálása Vas megyei példákon. Földrajzi Közlemények, 136/2. pp: 165–181.
- BALANYI M.** (1996): Lámpások voltak... : Egy lezárult kor emlékei a kutatások és visszaemlékezések tükrében (1882–1987). Mezőhegyes Város Önkormányzata, Mezőhegyes, 335 p.
- BALOGH A. – BAJMÓCY P.** (2011): Majorok a Nyugat-Dunántúlon. Savaria University Press, Szombathely, 126 p.
- BELUSZKY P.** (1999): Magyarország településföldrajza: Általános rész. Dialóg Campus, Budapest; Pécs, 584 p.
- BELUSZKY P.** (2005): Magyarország történeti földrajza I. Dialóg Campus, Budapest; Pécs, 462. p.
- BELUSZKY P.** (2008): Magyarország történeti földrajza II. Dialóg Campus, Budapest; Pécs, 436. p.
- BILKÓ I.** (2005): Csém múltja és jelene. Csém Polgármesteri Hivatala, Csém, 186 p.
- ERDEI F.** (1940): Magyar falu. Reprint, 1974, Akadémiai Kiadó, Budapest, 246 p.
- FÉJA G.** (1938): Viharsarok: az Alsó-Tiszavidék földje és népe. Athenaeum Kiadó, Budapest, 275 p.
- GUNST P.** (1998): A magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig. Napvilág Kiadó, Budapest, 437 p.
- GYÁNI G. – KÖVÉR GY.** (2004): Magyarország társadalomtörténete. A reformkortól a második világháborúig. Osiris, Budapest, 395 p.
- ILLYÉS GY.** (1936): Puszták népe. Reprint, 1993 Századvég, Budapest, 218 p.
- LENGYEL ZS.** (1988): Bábolna. Társadalomtudományi Intézet, Budapest, 124 p.
- MENDŐL T.** (1963): Általános településföldrajz. Akadémiai Kiadó, Budapest, 567p.
- MOLNÁR I. – SZABÓNÉ MEDGYESI É.** (1987): Állami Gazdaságok Magyarországon. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 416 p.
- PUSZTAI J.** (2000): Bábolna: visszatekintés az őskortól 1945. történelmi dátumáig a Millennium alkalmából. Bábolna Önkormányzata, 99 p.
- SCHLETT A.** (2004): Innováció a szocializmusban - A Bábolnai Állami Gazdaság története 1960 és 1991 között. PhD értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK, 213 p.
- SZAKÁCS F.** (2010): Bábolna újjászületése: Bábolna 50 évének változásairól, 1958–2008. Bábolna Város Önkormányzata, Bábolna, 144 p.
- TÓTH I.** (1986): Mezőhegyes kétszáz éve. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 156 p.
- VÁGI G.** (1994): Mezőhegyes. Századvég Kiadó, Budapest, 323 p.
- A Magyar Királyi Állami ménesbirtokok: Mezőhegyes, Kisbér, Bábolna (1933)